

UDC (УДК) 342.34.2(477) (043.3)
JEL Classification: K 10; K 23

Бортник Надія Петрівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри адміністративного та інформаційного права
Національного університету «Львівська політехніка»
e-mail: bnp1969n@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1794-2793

Єсімов Сергій Сергійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Анотація. Розкрито теоретичні підходи щодо реалізації громадських ініціатив в умовах європейської інтеграції України. Проаналізовано поняття і зміст громадських ініціатив – це дії громадян, спрямовані на конструктивну участь в управлінні справами держави з метою забезпечення суспільних інтересів. Зазначено, що будучи важливою формою активності, громадські ініціативи мають сутнісні ознаки: специфічні суб'єкти реалізації (громадяни та органи публічної влади); особливий характер суспільних відносин; спрямованість на задоволення суспільних інтересів; конструктивний характер; здійснюються на основі певних принципів (добровільність, рівність, громадська участь, результативність). Система громадських ініціатив охоплює всі прояви ініціативної активності громадян у публічно-правовій сфері: форми безпосереднього здійснення громадянами публічної влади, які реалізуються з їхньої ініціативи, форми участі громадян у здійсненні публічної влади. Ухвалення нормативно-правового акта забезпечить формування системного підходу до регулювання однієї з важливих сфер суспільних відносин у демократичній державі – участь громадян в управлінні справами держави.

Ключові поняття: громадські ініціативи, безпосереднє народовладдя, громадська рада, публічні заходи, нормативно-правове регулювання.

Bortnyk Nadia,
Doctor of Law, Professor,
Head of the Department
of Administrative and Information Law
Lviv Polytechnic National University
e-mail: bnp1969n@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1794-2793

Yesimov Serhii,
Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Administrative Law Disciplines
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

LEGAL REGULATION OF PUBLIC INITIATIVES: THE CURRENT SITUATION AND AREAS OF DEVELOPMENT

Abstract. Theoretical approaches to the implementation of public initiatives under the conditions of European integration of Ukraine are revealed. The concept of public initiatives covers the actions of citizens aimed at

the constructive participation in administrating the affairs of the state in order to ensure public interests. It is noted that public initiatives as an important form of activity have the following essential features: specific entities (citizens and public authorities); the special nature of social relations; focus on meeting public interests; constructive character; they are carried out on the basis of certain principles (voluntariness, equality, public participation, effectiveness). The proposed conception of this category should be seen as the basis for further institutionalization of public initiatives in Ukraine.

The system of public initiatives which covers all manifestations of citizens' initiative activity in the public and legal sphere is characterized; it includes forms of direct exercise of public power by citizens, which are implemented on the initiative of citizens (referendum), and forms of participation of citizens in public administration (public law-making initiative, public hearings, public meetings, public control, etc.).

The normative and legal regulation of public initiatives is outlined. The necessity of complex regulation of this sphere of social relations is grounded; it leads to the adoption of the law «On General Principles of Implementation of Public Initiatives», in which it is necessary to define the concept of «public initiatives», its essential features, to establish a unified legal status of the subjects, to establish general requirements for implementation of public initiatives. The adoption of such a legal act will ensure the formation of a systematic approach to the regulation of one of the important spheres of public relations in a democratic state – the participation of citizens in governing the affairs of the state.

Key concepts: public initiatives, direct democracy, public council, public measures, normative and legal regulation.

DOI 10.32518/2617-4162-2020-1-64-71

Вступ

Сутнісною ознакою України як демократичної правової держави є можливість громадян брати безпосередню участь в управлінні справами. Серед можливих форм такої участі в Україні, яка є одночасно однією з основ конституційного ладу, виокремлюється безпосереднє народовладдя. Конституція України, яка закріпила єдиним джерелом влади народ, визначає сучасну концепцію взаємодії держави і громадян у процесі здійснення публічної влади. Останнім часом підкреслюється зацікавленість держави в розвитку різних проявів громадських ініціатив, на які мають зважати під час здійснення державної політики. Широкі можливості здійснення ініціатив громадян необхідно розглядати як умови входження в європейський соціально-економічний простір.

Розкриттю сутності та змісту участі громадян в управлінні справами держави і суспільства через призму безпосереднього народовладдя як прояву діяльності громадянського суспільства присвятили свої роботи вчені-юристи: О. Артем'єв, В. Атаманчук, Р. Бараннік, Є. Бараш, А. Борко, О. Братко, М. Бурбика, О. Гетьманець, Й. Горінецький, К. Гуценко, І. Ієрусалимова, Т. Кагановська, Н. Омельченко, П. Онопенко, І. Сидорук, В. Синчук, О. Синавська, В. Сухонос, Л. Сушко, П. Фатєєв, Ю. Шемшученко та ін. Водночас адаптація національного законодавства до вимог Європейського Союзу вимагає належного теоретичного обґрунтування процесу правового регулювання громадських ініціатив.

Мета статті полягає в розвитку теоретичних основ правового регулювання громадських ініціатив.

1. Правовий зміст громадської ініціативи

Аналіз нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу суспільних відносин, дасть змогу визначити основні напрями підвищення якості конституційно-правового регулювання громадських ініціатив.

Загальна теорія права визначає правове регулювання як здійснюваний за допомогою системи правових засобів результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою упорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб. Основою правового регулювання є юридичні норми, які знаходять своє відображення в чинному законодавстві. Аналіз правового регулювання системи громадських ініціатив буде ґрунтуватися на дослідженні нормативно-правових актів, що визначають порядок здійснення таких ініціатив.

Нормативно-правовим актом, що утворює систему та визначає модель взаємодії суспільства та держави, є Конституція України. У зв'язку з цим необхідно виокремити низку конституційних норм, що характеризують державність України з погляду відповідності принципам демократичної та правової держави, що виступає концептуальним обґрунтуванням можливості участі громадян у здійсненні публічної влади, зокрема за допомогою реалізації громадських ініціатив. Концепція народного суверенітету, відображена в змісті Конституції України, є одним із принципів демократичної держави.

Закріплення Конституцією України того факту, що носієм суверенітету, єдиним джерелом влади в Україні є народ, забезпечує можли-

вість громадян проявляти активність у публічно-правовій сфері в різних формах. Розвиток ідеї народного суверенітету передбачає право громадян брати участь в управлінні справами держави безпосередньо та через представників.

У контексті дослідження правового регулювання громадських ініціатив в Україні варто зазначити можливість безпосередньої участі громадян в управлінні справами держави. Така можливість надає більший рівень самостійності у формуванні та прийнятті рішень, ніж за участю представників. Важливою конституційною основою реалізації громадських ініціатив є положення Конституції України, що визнають і гарантують місцеве самоврядування. Місцеве самоврядування як особливий рівень публічної влади має на увазі максимальне охоплення громадян різними формами політичної участі.

Конституція як нормативно-правовий акт, що володіє установчим характером, закріплює базові засади взаємодії суспільства та держави в процесі здійснення публічної влади, які представляють правову основу реалізації громадських ініціатив в Україні.

Положення Конституції України знаходять розвиток у нормативно-правових актах, прийнятих на всіх рівнях організації публічної влади в Україні. Система таких актів має створювати гарантії участі громадян в управлінні справами держави за допомогою реалізації громадських ініціатив.

Виокремлюють дві групи нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері реалізації ініціатив, що формуються серед громадян. Перша група визначає загальні засади реалізації громадських ініціатив в Україні. До другої групи належать нормативно-правові акти, що закріплюють порядок реалізації різних способів вираження подібних ініціатив на всіх рівнях організації публічної влади.

З метою визначення можливих напрямів розвитку правового регулювання необхідно провести аналіз зазначеного нормативно-правового масиву на предмет комплексності та повноти регулювання розглянутих суспільних відносин. До першої групи актів, що містять організаційно-правові основи реалізації громадських ініціатив в Україні, належать нормативно-правові акти, в тексті яких використовується категорія «громадські ініціативи» і які мають відображати сутність цієї категорії.

Відповідно до чинного законодавства, громадська рада при виконавчому органі влади виступає з підтримкою громадських ініціатив, під якими розуміються ініціативи громадян України, громадських об'єднань. Закріпивши це повноваження за Громадською радою, Кабінет Міністрів України не визначив, що варто

розуміти під громадськими ініціативами, не встановив механізму реалізації такої підтримки. Положення постанови Кабінету Міністрів України передбачають лише необхідність проведення форумів, слухань та інших заходів з суспільно важливих проблем у порядку, встановленому Типовим положенням про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі при виконавчій владі, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у містах Києві та Севастополі державній адміністрації, який містить фрагментарні норми, що стосуються цього питання [1].

Такий підхід до регулювання питання не дає змоги сформувати цілісного уявлення про громадські (громадянські) ініціативи та вказує на формальність таких положень. Це обмежує роль громадських рад у поширенні, підтримці та реалізації ініціатив, які формуються та висувані у суспільному середовищі.

Необхідно визначити місце громадських рад у механізмі реалізації подібних ініціатив в Україні. Доцільно закріпити конкретні способи та засоби організаційно-правової підтримки з боку громадських рад у сфері висування та реалізації громадських ініціатив. У цьому разі інститут громадянського суспільства стане сполучною ланкою між представниками громадськості та органами публічної влади, що мінімізує можливі труднощі в процесі взаємодії зазначених суб'єктів.

А. Матвійчик під громадською ініціативою розуміє пропозиції громадян України з питань соціально-економічного розвитку країни, вдосконалення державного та місцевого управління [2, с. 291]. Він зазначає, що існує незавершеність створення інституціонального клімату для ефективного імплементації ініціатив громадян, що значно обмежує їхню здатність впливати на формування стратегічних напрямів розвитку суспільства, а також збереження пасивності та відсторонення частини населення від процесів розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень, контролю за їхнім виконанням [2, с. 297].

У нормативно-правових актах адміністративно-територіальних одиниць міститься низка норм, присвячених можливості реалізації громадських ініціатив. Як позитивний аспект відзначимо включення в систему нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу суспільних відносин, статутів місцевих органів влади, які виступають центральним елементом всієї системи місцевих нормативно-правових актів. У цьому разі визначається можлива мета, на досягнення якої спрямована ініціатива, окреслюється можливе коло суб'єктів її реалізації.

Водночас у такому підході до визначення цієї категорії її зміст зводиться лише до одного з можливих способів вираження подібних ініціатив – громадської правотворчої ініціативи. Це спотворює сутність аналізованого явища, яке має охоплювати всі можливі форми активності громадян у публічно-правовій сфері. У зв'язку з цим інтерес представляють положення нормативно-правових актів, зміст яких відображає збірний характер громадських ініціатив як прояви активності громадян у публічно-правовій сфері.

Чинна система нормативно-правових актів, закріплюючи в окремих аспектах положення про громадські (громадянські) ініціативи, не відображає суті цієї категорії як ініціативної діяльності громадян, спрямованої на участь в управлінні справами держави. Це перешкоджає розвитку суспільних відносин у сфері взаємодії суспільства та держави під час здійснення публічної влади. Водночас нормативно-правовий масив містить велику кількість актів, що регулюють процедуру реалізації різних проявів громадських ініціатив.

Громадські ініціативи за своєю суттю належать до одного з можливих способів реалізації народом влади безпосередньо і можуть розглядатися як зовнішнє вираження безпосереднього народовладдя як однієї з основ конституційного ладу.

У юридичній літературі досить багато уваги приділяється питанням систематизації інститутів безпосереднього народовладдя в Україні. Пропонується значна кількість різних підстав для класифікації, серед яких виокремлюють: різні форми безпосереднього народовладдя; предмет правового регулювання; суб'єкт ініціативи; рівень організації публічної влади; виконувані функції тощо.

Наприклад, автори аналітичної доповіді Інституту стратегічних досліджень при Президенті України «Розвиток форм безпосередньої демократії в Україні: аналіз доцільності та перспектив застосування» вказують на можливість виокремлення такої системи безпосереднього народовладдя: інститути, що регулюють відносини прийняття громадянами управлінських рішень і пряму правотворчу діяльність громадян; інститути, що регулюють пряму участь громадян у формуванні системи публічної влади [3, с. 17–18].

М. Михайлов зазначає, що допустимо говорити про дві можливі форми прямої демократії: інституційні форми, спрямовані безпосередньо на прийняття конкретного рішення (насамперед вибори, які є центральним елементом демократичної держави); спонтанні форми, які обмежуються лише виразом думки з певного питання (демонстрації тощо) [4, с. 24].

М. Томенко, розглядаючи проблему та ґрунтуючись на функціях, що реалізуються інститутом безпосереднього народовладдя, виокремив форми безпосереднього народовладдя: імперативні; консультативні; регулятивні [5, с. 30–31]. У зв'язку з цим важливим є виявлення співвідношення таких категорій, як безпосереднє народовладдя і участь громадян в управлінні справами держави. Вони співвідносяться як частина та ціле, оскільки не всі форми реалізації права на участь громадян в управлінні справами держави за суттю належать до безпосереднього народовладдя.

Участь громадян в управлінні справами держави може проявлятися в двох формах: у формі безпосереднього здійснення громадянами публічної влади; у формі участі громадян у здійсненні публічної влади. На нашу думку, до безпосереднього здійснення громадянами публічної влади належать лише такі процедури, які зумовлюють можливість безпосереднього ухвалення рішень народом України. Зважаючи на це, формами безпосереднього здійснення громадянами публічної влади є референдум, вільні вибори, які відображені в тексті Конституції України, сход громадян, що виконує функції представницького органу місцевого самоврядування. Доцільно зауважити, що участь громадськості має заохочуватися не тільки в соціально-економічних проектах, а й в наукових, які фінансуються державною [6].

2. Форми участі громадян у здійсненні публічної влади

До форм участі громадян у здійсненні публічної влади належать: публічні (масові) заходи; громадський контроль; сход громадян; громадянська правотворча ініціатива; територіальне громадське самоврядування; громадські слухання; збори громадян; участь громадян у здійсненні державної служби; участь громадян у здійсненні правосуддя тощо. Цей перелік не розглядається як закритий і остаточний. Це зумовлено наявністю об'єктивних передумов формування та розвитку інших форм реалізації права громадян на участь в управлінні справами держави [4].

Ґрунтуючись на сутнісних ознаках громадських ініціатив, до способів зовнішнього вираження варто ставити такі вимоги: ініціатива реалізації виходить безпосередньо від громадян, що зумовлено ініціативним характером суспільних відносин; однією зі стадій реалізації в обов'язковому порядку є отримання підтримки з боку суспільства (шляхом збору підписів, голосування, іншими способами), що гарантує спрямованість висунутої ініціативи на забезпечення суспільних інтересів.

Такий інститут безпосереднього народовладдя, як вибори не належить до громадських ініціатив, оскільки їхнє призначення здійснюється лише органами публічної влади, що виключає елемент громадськості в процесі ініціювання. Однак цей факт не применшує важливість виборів у системі безпосереднього народовладдя в Україні.

До подібних ініціатив не належить сход громадян, що виконує функції представницького органу місцевого самоврядування. Незважаючи на той факт, що скликання сходу можливо за ініціативи населення місцевого органу, не варто говорити про ініціативну природу суспільних відносин, що виникають у зв'язку з цим. Діяльність сходу спрямована на здійснення повноважень представницького органу місцевої влади, зокрема щодо питань, що належать до виключної компетенції представницького органу місцевого самоврядування. Обов'язковий характер такого скликання зумовлений наявністю в структурі органів місцевого самоврядування представницького органу. Цим ознакам не відповідають участь у здійсненні державної служби та у здійсненні правосуддя.

Розглядаючи громадські ініціативи, важливо розкрити питання про можливість віднесення до останніх публічних (масових) заходів, перелік яких надано у Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів [7; 8, с. 167].

Публічні заходи за своєю суттю відповідають таким ознакам цієї категорії: ініціативність реалізації, здійснення з ініціативи представників суспільства, спрямованість на суспільні інтереси. Перелік форм публічних заходів не визначений законодавцем. Публічні заходи забезпечують вираження думки громадян з різних питань. Водночас у процесі реалізації публічних заходів не знаходять відображення такі ознаки, як особливий суб'єктний склад. Процедура публічних заходів не передбачає суттєвого залучення органів публічної влади в цей процес і обмежується лише узгодженням проведення. Отже, органи публічної влади не виступають безпосередньо як суб'єкти реалізації. Публічні заходи не повною мірою відповідають такій ознаці, як конструктивність. Наслідком реалізації публічних заходів може бути реакція на запропоновані пропозиції з боку держави, тобто встановлення діалогу. Проте низький ступінь залучення в процедуру реалізації публічних заходів органів публічної влади вказує на відсутність взаємодії суспільства та держави в процесі прийняття спільного

рішення. Відповідно, публічні заходи не варто відносити до громадських ініціатив як дії громадян, спрямовані на встановлення взаємодії з органами влади в процесі реалізації публічної влади. Реалізація публічних заходів може розглядатися як передумова подальшої взаємодії держави та суспільства з питань, які цікавлять громадян.

Для визначення масиву нормативно-правових актів, що входять до системи правового регулювання громадських ініціатив, варто враховувати прояви таких ініціатив: громадський контроль; референдум, збори громадян, громадські слухання, сходи громадян, громадська правотворча ініціатива; громадські слухання; територіальне громадське самоврядування, електронна петиція тощо.

Окремі норми, що визначають можливість реалізації громадських ініціатив, представлені в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [9]. Закон містить перелік форм безпосереднього здійснення населенням місцевого самоврядування, участі населення у здійсненні місцевого самоврядування, низку яких допустимо відносити до громадських ініціатив. У розвиток положень законодавства приймаються нормативно-правові акти місцевих органів влади, які є складовим елементом системи правового регулювання громадських ініціатив [10].

Основним завданням нормотворчості на цьому рівні є розвиток положень законодавства, що може бути досягнуто за допомогою розробки та прийняття спеціальних правових актів, що визначають особливості реалізації конкретних способів вираження громадських ініціатив.

Подібна модель правового регулювання є обґрунтованою, оскільки місцеві органи влади в нормативно-правових актах закріплюють додаткові гарантії реалізації громадських ініціатив. Положення законодавства відводять істотну роль органам місцевого самоврядування в процесі регулювання взаємодії з представниками суспільства.

Досліджуючи форми безпосереднього здійснення населенням місцевого самоврядування та участі населення у здійсненні місцевого самоврядування, які можуть розглядатися як прояв громадських ініціатив, законодавець визначив, що правотворча ініціатива громадян, громадські слухання, збори громадян реалізуються в порядку, передбаченому місцевими правовими актами (статутами місцевого органу, нормативно-правовими актами представницького органу місцевого органу) [10].

Для розширення сфери реалізації громадських ініціатив важливим є чітке визна-

чення юридичних наслідків, що настають за фактом здійснення. У нормативно-правовому регулюванні цього питання є неточності. Прикладом може бути визначення результатів громадських слухань. Нормативно-правові акти містять вказівку на рекомендаційний характер їх результатів. Водночас передбачені випадки обов'язкового проведення публічних слухань, зокрема під час прийняття та внесення змін до статуту місцевого органу.

З огляду на рекомендаційний характер результатів громадських слухань ці положення, які є гарантом урахування інтересів населення адміністративно-територіальної одиниці, стають фіктивними. Необхідно виробити критерії, на підставі яких будуть визначатися результати здійснення громадських ініціатив. До неточностей правового регулювання громадських ініціатив в Україні доцільно віднести той факт, що таке регулювання здійснюється лише на підставі підзаконних правових актів.

З метою демократизації цієї сфери суспільних відносин і підвищення доступності взаємодії суспільства та держави варто мінімізувати роль підзаконних правових актів у системі нормативно-правового регулювання громадських ініціатив.

Важливість суспільних відносин, що складаються в процесі взаємодії суспільства та держави під час здійснення публічної влади, зумовлює необхідність регулювання нормативно-правовими актами, що володіють більшою юридичною силою, ніж підзаконні акти. Підзаконні правові акти мають прийматися в розвиток законів і можуть закріплювати процедурні особливості реалізації способу вираження громадських ініціатив.

Такий підхід підтверджується практикою прийняття підзаконних правових актів в органах місцевого самоврядування, що визначають порядок діяльності постійно діючої експертної робочої групи з розгляду громадських ініціатив, висунутих на підставі Плану заходів на 2019 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства

в Україні на 2016–2020 роки [11]. Це, своєю чергою, зумовить появу права нового типу, яке забезпечить оптимізацію системи державного управління так, як і право ЄС своєю появою забезпечило адаптацію організаційно-правового впливу на суспільне життя держав-членів ЄС [12, с. 141].

Висновки

Дослідження правового регулювання системи ініціатив, висунутих громадянами, дає змогу зробити висновок, що на сьогодні є певний масив нормативно-правових актів, прийнятих на всіх рівнях організації публічної влади в Україні, які визначають можливість вираження активності громадян у публічно-правовій сфері. Відсутність базового нормативно-правового акта, який визначав би основні засади процедури здійснення громадських ініціатив, створює передумови формування різних підходів до регулювання аналізованих суспільних відносин, що видається необґрунтованим.

Для розвитку положень Конституції України доцільно виробити концепцію Закону «Про загальні принципи реалізації громадських ініціатив». Зазначений нормативно-правовий акт є елементом, що утворює систему в регулюванні суспільних відносин, які складаються в цій сфері під час взаємодії суспільства та держави. У Законі встановлено правовий статус суб'єктів, процедура здійснення, юридичні наслідки громадських ініціатив. Пропонований підхід до нормативно-правового регулювання, центральним елементом якого є Закон «Про загальні принципи реалізації громадських ініціатив», забезпечить формування комплексного підходу до регулювання цієї сфери суспільних відносин і створить додаткові гарантії реалізації громадських ініціатив. Невід'ємним елементом цього нормативно-правового акта має стати закріплений механізм реалізації, що зумовлює необхідність дослідження цього питання як одного з складових елементів теоретико-правових основ здійснення громадських ініціатив в Україні.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 № 353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-2019-D0%BF#n2>
2. Матвійчик А. Громадянська ініціатива як чинник самоорганізації громадянського суспільства в сучасній Україні. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. 2016. Вип. 3–4. С. 288–298.
3. Розвиток форм безпосередньої демократії в Україні: аналіз доцільності та перспектив застосування : аналітична доповідь / І. А. Павленко, О. О. Даниляк, Г. В. Макаров, А. В. Руденко. Київ : НІСД, 2019. 65 с.
4. Михайлов М. Б. Нетипові (допоміжні) форми безпосередньої демократії: теорія та конституційно-правове регулювання : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.02. Харків, 2019. 221 с.

5. Форум прямої демократії: матеріали доповідей і тез всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 4 грудня 2018 року) / за заг. ред. Р. В. Войтович. К. : ТОВ «Видавничий дім «ArtEk», 2019. 409 с.
6. Citizen science or scientific citizenship? Disentangling the uses of public engagement rhetoric in national research initiatives. 04 June 2016. URL: <https://bmcomedethics.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12910-016-0117-1>
7. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : Наказ МВС України від 23.08.2018 р. № 706. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS873.html
8. Ковалів М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 1. С. 166–173.
9. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
10. Про затвердження Положення про порядок проведення громадських слухань в місті Києві : Рішення Київської міської ради VIII сесія VIII скликання від 28.02.2019 р. № 167/6823. URL: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/l_docki2.nsf/alldocWWW/098EEC11204843BAC22583CB003C7D2D?OpenDocument
11. Про затвердження плану заходів на 2019 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 657-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/657-2019-p>
12. Бондаренко В. А. Окремі аспекти підвищення ефективності норм адміністративного права у період адаптації законодавства до вимог Європейського Союзу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2016. № 3. С. 134–142.

References

1. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 2010 r. № 996 : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.04.2019 № 353 [On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 996 of November 3, 2010 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 353 of April 24, 2019]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-2019-%D0%BF#n2> [in Ukr.].
2. Matviichyk, A. (2016). Hromadianska initsiatyva yak chynnyk samoorganizatsii hromadianskoho suspilstva v suchasni Ukraini [The civil initiative as a factor of self-organization of civil society in modern Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa (Scientific Notes of I. F. Kurasa Institute of Political and Ethnic Studies)*, 3–4, 288–298 [in Ukr.].
3. Pavlenko, I. A., Danyliak, O. O., Makarov, H. V., & Rudenko, A. V. (2019). Rozvytok form bezposerednoi demokratii v Ukraini: analiz dotsilnosti ta perspektyv zastosuvannia : analitychna dopovid [Development of forms of direct democracy in Ukraine: analysis of feasibility and prospects of application : analytical report]. Kyiv : NISD, 65 [in Ukr.].
4. Mykhailov, M. B. (2019). Netypovi (dopomizhni) formy bezposerednoi demokratii: teoriia ta konstytutsiino-pravove rehuliuвання [Atypical (auxiliary) forms of direct democracy: theory and constitutional regulation]. *Candidate's thesis*. Kharkiv, 221 [in Ukr.].
5. Voitovych, R. V. (Ed.). (2019). Forum priamoi demokratii: materialy dopovidei i tez vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii [Forum of direct democracy]: proceedings of reports and abstracts of the All-Ukrainian scientific and practical conference (Kyiv, December 4, 2018). K. : TOV «Vydavnychiy dim «ArtEk», 409 [in Ukr.].
6. Citizen science or scientific citizenship? Disentangling the uses of public engagement rhetoric in national research initiatives. (June 04, 2016). Retrieved from <https://bmcomedethics.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12910-016-0117-1> [in Ukr.].
7. Pro zatverdzhennia Kontseptsii zaprovadzhennia v diialnosti orhaniv ta pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy skandinavskoi modeli zabezpechennia publichnoi bezpeky ta poriadku pid chas provedennia masovykh zakhodiv : Nakaz MVS Ukrainy vid 23.08.2018 r. № 706 [On approval of the Concept of introduction of the Scandinavian model of ensuring public safety and order during mass events in the activities of bodies and units of the National Police of Ukraine : Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 706 of August 23, 2018]. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS873.html [in Ukr.].
8. Kovaliv, M. V. (2018). Administratyvno-pravove rehuliuвання diialnosti pravookhoronnykh orhaniv u demokratychnii derzhavi [Administrative and legal regulation of law enforcement in a democratic state]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnykh sprav. Seriiia yurydychna (Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Law Series)*, 1, 166–173 [in Ukr.].

9. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 r. № 280/97-VR [On Local Self-Government in Ukraine : Law of Ukraine No. 280/97-VR of May 21, 1997]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)*. 1997, 24, Art. 170 [in Ukr.].
10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok provedennia hromadskykh slukhan v misti Kyievi : Rishennia Kyivskoi miskoi rady VIII sesii VIII sklykannia vid 28.02.2019 r. № 167/6823 [On approval of the Regulation on the procedure of holding public hearings in the city of Kyiv : Decision of the Kyiv City Council, VIII session, VIII convocation No. 167/6823 of February 28, 2019]. Retrieved from http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/098EEC11204843BAC22583CB003C7D2D?OpenDocument [in Ukr.].
11. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2019 rik shchodo realizatsii Natsionalnoi stratehii spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2016–2020 roky : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.08.2019 r. № 657-r [On approving the action plan for 2019 on the implementation of the National Strategy for Promoting Civil Society Development in Ukraine for 2016–2020 : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 657-p of August 14, 2019]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/657-2019-r> [in Ukr.].
12. Bondarenko, V. A. (2016). Okremi aspekty pidvyshchennia efektyvnosti norm administratyvnoho prava u period adaptatsii zakonodavstva do vymoh Yevropeiskoho Soiuzu [Some aspects of the efficiency of norms of administrative law in the period of adaptation of the legislation to the requirements of the European Union]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia yurydychna (Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Law Series)*, 3, 134–142 [in Ukr.].

*Стаття: надійшла до редакції 05.02.2020
прийнята до друку 19.02.2020*

*The article: is received 05.02.2020
is accepted 19.02.2020*